

ЛАЗАРОВ Никола

УДК: 343.431-053.2
343.431-053.2(497.7)

ЕТИОЛОГИЈА НА ТРГОВИЈАТА СО ДЕЦА

Апстракт: Трговијата со луѓе, вклучувајќи ја и трговијата со малолетни лица како нејзин облик е феномен кој во изминатите години зема се поголем замав и се издига на ниво на заеднички проблем кој го засега општеството во целина. Трговијата не е само кривично дело, таа е многу повеќе од тоа, таа е организиран криминал, кршење на основните човекови права, негирање на човекот како битие, модерно ропство. Многу е тешко да се процени обемот на феноменот бидејќи трговијата е тесно поврзана со детскиот труд, принудна работа, малолетнички брак, продавање органи, киднапирање и проституција иако овие феномени можат да постојат и независно од трговијата.

Клучни зборови: *Трговија со луѓе, трговија со малолетни лица, организиран криминал.*

LAZAROV Nikola

UDK: 343.431-053.2
343.431-053.2(497.7)

ETIOLOGY OF TRAFFICKING WITH CHILDREN

Abstract: Human trafficking, including the trafficking of minors as its form, is a phenomenon that has gained momentum in recent years and is rising to the level of a common problem that affects society as a whole. Trafficking is not only a crime, it is much more than that, it is organized crime, violation of basic human rights, denial of man as a being, modern slavery. It is very difficult to assess the scale of the phenomenon because trafficking is closely related to child labor, forced labor, child marriage, selling organs, kidnapping and prostitution, although these phenomena can exist independently of trafficking.

Keywords: *Trafficking in human beings, trafficking in minors, organized crime.*

Вовед

Денес во светот бројот на оние кои можат да си го дозволат „луксузот“ слободно да си го избираат работното место и да си го подобрат начинот на живот е сè помал, а за разлика од нив се поголем е бројот на оние кои поради малиот број на работни места во нивната земја, принудени се да прифатат било какви понуди за работа се со цел да обезбедат материјални средства барем за преживување на семејството. Тие во многу случаи се спремни да го жртвуваат своето здравје и да прифатат работи кои не им ја гарантираат нивната лична безбедност. Меѓутоа, прифаќањето на таков вид на работа понекогаш може да биде многу кобно за човекот.

Ваквите потреби на оваа категорија на луѓе е злоупотребена од страна на одредени организации или индивидуи, кои на нелегален начин ги искористуваат за здобивање на поголем профит. Ваквото нелегално профитирање најчесто се остварува организирано и во голем број случаи ги преминува националните граници и има меѓународен карактер. Овие

организации се формираат за вршење на легални работи, но сепак во нивното работење тие прикриено обавуваат активности кои ги преминуваат границите на легалното и дозволеното.

Една од дејностите со која се занимаваат ваквите организации е и трговијата со луѓе. Преку ваквиот вид на криминал, овие организации ги користат луѓето како сретства за побрзо остварување на поголеми профити.

Особено загрижувачка е појавата на трговија со малолетни лица како еден од облиците на трговијата со луѓе. Малолетните лица како и жените, како во меѓународната така и во домашната законска регулатива се почесто го добиваат статусот на посебна категорија на заштитени лица, што со оглед на правецот во кој се развива овој вид на криминалитет и тоа како го оправдува овој нивен статус.

1. Поим на трговија со деца

Во Кривичниот Законик на Република Северна Македонија, трговијата со деца е дефинирана во засебен член, **Член 418г** кој вели:

Тој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа малолетно лице заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација, незаконито посвојување или нему сличен однос или недопуштено пресадување делови од човеково тело, ќе се казни со затвор најмалку осум години.¹

Денес се смета дека трговијата со деца е посебен облик на криминал кој се разликува од другите форми на трговија со луѓе со голем број специфични карактеристики. Овие специфични карактеристики произлегуваат од фактот дека децата, во согласност со нивните карактеристики - ранливоста, зависноста од возрасните и потребата за нега, помош и насоки во процесот на развој, се изложени на повреди во поголем степен. Специфичните карактеристики на децата и нивниот статус во семејството и во општеството го засноваат специфичниот карактер на нарушување на интегритетот и правото на опстанок на детето.

Трговијата со деца претставува посебна форма на злоупотреба и кршење на правата на детето. Манифестациите за регрутирање, средствата за контрола и начинот на регрутирање на деца за целите на трговијата се карактеристични поради посебните карактеристики и ранливоста на децата. Средствата за контрола кои се користат против децата во голема мера се разликуваат од оние што се користат против возрасни лица. Децата можат да се вклучат во трговијата со луѓе преку употреба на сила, принуда или измама, но исто така и на помалку директни начини - со тоа што ќе им бидат дадени лажни информации или нема да бидат известени за тоа што ги чека на нивната дестинација. Децата кои се одвоени од нивните семејства и нивната непосредна околина се исклучително ранливи, а нивниот нелегален статус особено ја олеснува нивната изолација. Децата жртви на меѓународна трговија честопати дополнително се спречени да се спротивстават на експлоатацијата поради тоа што не го знаат јазикот, обичаите и системот на земјата каде што живеат и работат.

¹ Кривичен законик на РМ, чл. 418-г, став 1.

2. Причини за појава на трговијата со деца

Различни фактори придонесуваат за ранливоста на децата на трговија со луѓе и експлоатација: сиромаштија, недостаток на образование, потреба децата да придонесуваат за семејниот приход со својата работа или да си заработуваат самостојно, дискриминација врз основа на род и етничка припадност, културни практики и обичаите присутни во некои заедници и делови од светот исто така создаваат околности во кои некои деца стануваат ранливи. Освен овие фактори, кризите кои се случуваат во природната, социјалната или семејна средина ги наведуваат луѓето да ја напуштат својата земја и да бараат вработување и подобар живот.

Разните фактори кои водат кон трговија со деца и злоупотреба на деца може да се класифицираат во 4 глави: ²

1. Push factors или фактори на притисок: фактори кои влијаат на трговијата со луѓе во пронаоѓањето на лица/жртви:

- лошата социо-економска состојба на семејствата,
- сиромаштија,
- чести природни катастрофи што доведува до виртуелна сиромаштија и безнадежност на семејствата и нивните деца,
- недостаток на образование,
- невработеност,
- родова дискриминација,
- дисфункционални семејства,
- семејно насилство,
- војна и воени конфликти.

2. Pull factors или фактори на повлекување: Побарувачката за евтина работна сила и за проституирани жени, девојки и момчиња е главен фактор на повлекување. Перспективите и светлата иднина која се нуди, односно фактори кои ги привлекуваат жртвите кон трговија со луѓе:

- лесни пари/брза заработувачка,
- финансиска подршка на родителите,
- запознавање други луѓе, места, култури,
- поквалитетно образование,
- подобар социјален статус.

Заедничките фактори на притисок и повлекување експлоатирани од страна на трговците со луѓе вклучуваат:

- Невработеност и можности за работа во странство,
- Несреќна домашна ситуација: жртвата може да биде во навредлива ситуација, нивното семејство може да биде во долг или може да има зависник во семејството,
- Роднините и пријателите живеат во земјата на дестинација,

² Шасивари, Јетон, Фактори на трговијата со луѓе, особено со жени, Трговија со луѓе-правни аспекти, Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година.

- Вратените мигранти, легални и нелегални, велат дека тие создале подобар живот за нив.

3. Неуспех на системот: и покрај различните национални и меѓународни закони и конвенции за борба против трговијата со деца, бројот на деца со кои се тргува во земјата и преку границите се зголемува секоја година. Неажурност на институциите, полициските службеници, обвинители, судии, неспроведување и доцнење на правото, преземањето на истраги, гонење и осудување, изрекување на поблаги казни и слично.

4. Компетитивност на пазарот и глобализација: Со цел да се преживее во ерата на конкуренцијата, побарувачката за евтина работна сила се зголеми насекаде. Традиционалните економски активности како: агрокултурата и земјоделството, индустријата со памук, работа со прастари, векови ракотворби..., сериозно се погодени во денешната ера на глобализација поради што децата и семејствата се подложни на трговија со луѓе. Со зголемената побарувачка на сексуалниот туризам е зголемена и побарувачката за млади момчиња и девојчиња, а со тоа и бројот на деца кои се тргувани и експлоатирани физички, ментално и сексуално.

3. Статистички податоци за трговија со деца на територијата на Република Северна Македонија

Податоци за кривичното дело трговија со деца во периодот 2010-2020 година³

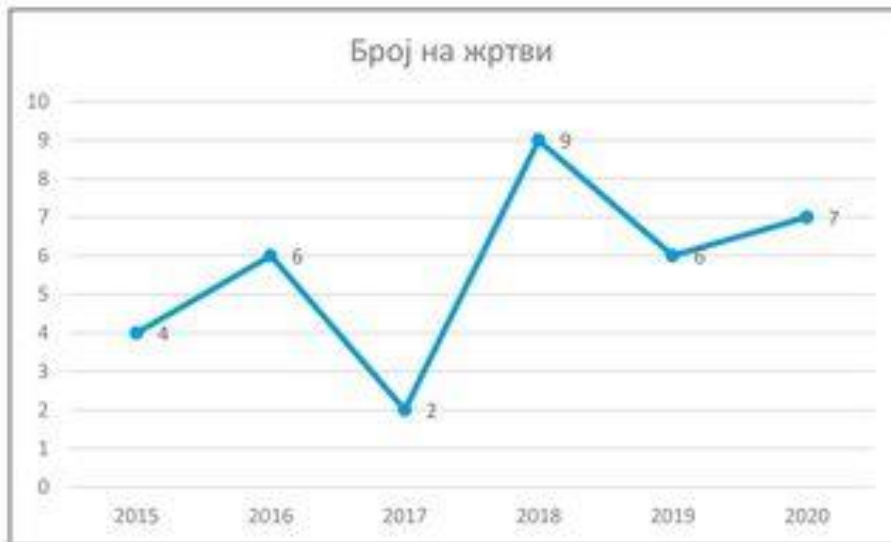
Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Рг.КД	12	18	7	7	18	6

Година	2016	2017	2018	2019	2020
Рг.КД	6	1	6	-	-

Деца, детектирани како жртви на трговијата со луѓе, во изминатите години на територијата на Р. Македонија⁴

³ Државен завод за статистика-Република Македонија, МакСтат База, Официјална страна на МВР.

⁴ ГРЕТА (2018), „Трговија со деца, тематско поглавје на 6-тиот генерален извештај за активностите на ГРЕТА“, стр. 22-23 достапно на GREТА Trafficking in children Thematic Chapter, пристапено на 14 април 2021 година.

4. Домашната законска регулатива во однос на трговијата со луѓе како и трговијата со деца

Бидејќи нашата земја ги следи заложбите на Меѓународната заедница во борбата против трговијата со луѓе, во делот на законодавните активности извршено е дополнување на Кривичниот законик со две нови инкриминации согласно со Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал, што Република Македонија ја потпиша во декември 2000 година. Во 2001 година, на 9-ти април, Македонија потпиша Договор за стабилизација и асоцијација со Европската Унија и нејзините земји членки⁵ со кој е обврзана да изврши усогласување на законодавството во насока на поефикасна соработка во борбата со најтешките форми на организираниот криминал како што е трговијата со луѓе.

Во Кривичниот Законик на Р.Македонија, во глава 34 – „Кривични дела против човечноста и меѓународното право“, инкриминирани се дејствијата на трговија со луѓе, односно со одредбите на кривичните дела:

Засновање ропски однос и превоз на лица во ропски однос (член-418)

- Трговија со луѓе (член 418-а);
- Криумчарење на мигранти (член 418-б);
- Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе трговија со малолетно лице и криумчарење на мигранти (член 418-в);
- Трговија со деца (член 418-г).

Со внесувањето на инкриминацијата трговија со луѓе во кривичното законодавство на Република Македонија, нашите судови и обвинителства успешно процесуираа голем број на пријавени случаи на кривични дела трговија со луѓе.

⁵ Договор за стабилизација и асоцијација, глава VII: Правда и внатрешни работи, член 78.

Во функција на спроведувањето на правото на заштита на идентитетот и приватноста на жртвите на трговија со луѓе во измените и дополнувањата на Законот за кривична постапка усвоени во октомври 2004 година се воведува нова Глава 19-а: Заштита на сведоците, соработниците на правдата и жртвите. Согласно со овие одредби, се определуваат процесни и непроцесни мерки за заштита на сведоците, соработниците на правдата и жртвите. Во Законот за кривична постапка, во контекст на третирањето на малолетните жртви на трговија со луѓе, се утврдува посебна мерка на процесна заштита при давањето исказ на детето. Покрај оваа посебна мерка, се воведува дополнителна мерка на заштита видео и тонски запис во текот на испитувањето и давањето на исказот, и истиот се користи како материјален доказ во постапката. Според овој закон, малолетната жртва се сместува во делот на посебна категорија на ранлива жртва, па врз основа на тоа, тие уживаат и посебни права.⁶

Во Законот за семејство („Службен весник на Република Македонија” бр. 84/08) во 2008 година за прв пат во Република Македонија се поставува прашањето за заштита на децата жртви на трговија со луѓе и во него се додава нова глава V-а – “Старателство над малолетни лица жртви на трговија со луѓе” со шеснаесет нови члена.

Заштитата на малолетните-жртви на трговија со луѓе е предвидена и во Законот за социјална заштита, а исто така предвиден е и посебен Центар за лица-жртви на трговија со луѓе.⁸

Во Република Македонија постојат и законски одредби кои се однесуваат на примена на воспитни и казнени мерки на малолетните сторители на криминал. Истите се регулирани во Законот за малолетничка правда.⁹ Во истиот се регулирани и мерките кои треба да се применат при заштита на малолетната жртва на кривични дела (во нашиот случај заштита на жртва на трговија со луѓе). Република Македонија ги има ратификувано сите клучни меѓународни конвенции во борбата против трговијата со деца. Следи табела подолу:

⁶ „Прирачник за Закон за Кривична постапка”, јануари, Скопје, 2012 година.

⁷ „Службен весник на Република Македонија” бр. 84/08 членови: 177-а, 117-б, 177-в, 177-г, 177-д, 177-ѓ, 177-е, 177-ж, 177-з, 177-с, 177-и, 177-ј, 177-к, 177-л, 177-љ и 177-м.

⁸ Закон за социјалната заштита, член. 132.

⁹ Закон за малолетничка правда – „Службен весник на Република Македонија” бр. 87 2007 година.

II. LEGAL FRAMEWORK FOR CHILD LABOR

Macedonia has ratified all key international conventions concerning child labor (Table 3).

Table 3. Ratification of International Conventions on Child Labor

Convention	Ratification
 ILO C. 138, Minimum Age	✓
 ILO C. 182, Worst Forms of Child Labor	✓
 UN CRC	✓
 UN CRC Optional Protocol on Armed Conflict	✓
 UN CRC Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography	✓
 Palermo Protocol on Trafficking in Persons	✓

Извор: U.S Department of Labor\Bureau of International Labor Affairs

ЗАКЛУЧОК

Причините за трговија со луѓе се сложени и меѓусебно тесно поврзани. Вклучуваат економски, социјални и политички фактори, но најчесто станува збор за комбинација од неколку. Помеѓу останатите фактори се вклучуваат и корупција во државата, недостаток на пристап до работни места, низок степен на образование, нарушено и дисфункционално семејство, недостаток на човекови права, слабо спроведување на политиките на владата и многу други.

За жал е многу профитабилна криминална гранка. Заедно со нелегалната трговија со дрога и оружје, трговијата со луѓе е една од најпрофитабилните криминални гранки во светски рамки. Според извештаите на International Labor Organization (ILO) присилната работа генерира околу 150 милијарди долари незаконски профит годишно. Две третини од тие пари доаѓаат од сексуална експлоатација, додека останатиот дел од економска експлоатација од секаков тип.¹⁰

Верувале или не, се случува насекаде околу нас. Буквално се случува на секој континент и во секоја држава. Станува збор за криминал кој е и домашен и глобален проблем, со жртви кои се транспортираат во својата земја, од држава во држава па дури и на различни континенти. Жртвите се на секоја возраст, било кој пол, верска или национална определба. Најчесто жените и децата се жртви на сексуална експлоатација, додека мажите на принудна работа. Глобално земено, една петина од жртвите се деца.

¹⁰ https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_090356/lang--en/index.htm

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

ГРЕТА (2018), „Трговија со деца, тематско поглавје на 6-тиот генерален извештај за активностите на ГРЕТА“, стр. 22-23 достапно на GREТА Trafficking in children Thematic Charter, пристапено на 14 април 2021 година.

Државен завод за статистика-Република Македонија, МакСтат База, Официјална страна на МВР.

Закон за малолетничка правда.

Закон за социјалната заштита.

Кривичен Законик на РМ.

Прирачник за Закон за Кривична постапка, јануари, Скопје, 2012 година .

Шасивари, Јетон, Фактори на трговијата со луѓе, особено со жени, Трговија со луѓе-правни аспекти, Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2007 година.

[https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_090356/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_090356/lang-en/index.htm)